

Димитър Христов

Писмата са писани между 1912 и 1917 г. и са адресирани до Васил Ставрев — учител по литература във Варненската гимназия, с когото д-р Кръстев поддържа редовни литературни и приятелски връзки. В. Ставрев е бил негов студент, участвувал е в освиркването на Фердинанд (1907), заради което е принуден да продължи образованието си в Берн (Швейцария). Бил е деен литератор и прогресивен общественик, организатор на характерните за епохата литературни и общонаучни сказки, първият преводач на Р. Тагор, ценител и почитател на Пенчо Славейков, фолклорист. През летните ваканции в дома на Ставреви често гостува д-р Кръстев, водят се литературни разговори, обсъждат се планове. За съжаление цялата кореспонденция не е запазена, не са документирани и водените разговори. Запазените писма се съхраняват от Л. Ставрева — дъщеря на В. Ставрев, к. ф. н., преподавателка по български език в Института за усъвършенстване на учителите в гр. Варна, която бе любезна да ги предостави за публикуване. Две от писмата (от 15 и 27 юли 1917 г.) са писани на открити пощенски картички — малък формат — с марка, изобразяваща Фердинанд, пощенския знак, държавния герб и печат (червен, кръгъл) „Цензурна комисия София“, а писмото от 4. V. 1912 г. е написано на обикновен кариран лист от двете страни на листа. И трите писма са подписани с неизменното д-р К. Кръстев.

Първото писмо е от 4. V. 1912 г. и съдържа ценни биографични и библиографски сведения за П. П. Славейков, необходими за подготвяните от В. Ставрев сказки за Пенчо Славейков във Варна, Габрово, В. Търново и други градове. Известно е, че тогава големият поет е прокуден от народняшкото правителство в чужбина (Италия), където наскоро умира (28. V. 1912). Писмото е документ за стремежа на българската интелигенция да организира обществената защита на прокудения поет. В същата година приятелите и почитателите на П. П. Славейков подготвят неговия четвъртесковен юбилей, юбилеен сборник, а Алфред Йенсен усилено превежда „Кървава песен“, за да предложи поета за Нобелова премия.

Другите две писма са от 1917 г. (15 и 27 юли) и се докосват до проблемите на фолклора. Както е известно, тези проблеми заемат едно от централните места в естетическата теория и естетическата практика на кръга „Мисъл“ и особено в творческите търсения на П. П. Славейков и П. Ю. Тодоров. Д-р Кръстев споделя напълно идеите на Пенчо Славейков за непреходната поетическа красота на народната песен и поддържа неговите принципи за обработка на фолклорен текст, воювайки срещу опитите на „безталантни поети“ да стихоплетствуват „по народни мотиви“.

Именно това определя документалната стойност на предлаганите за публикуване писма.

Любезният г-н Ставрев,

Биографическите данни, които дава Слав(ейков) в Иво Доля и в Ол(аф) ван Гелдери („Еп (ически) П(есни)“ 907) са достатъчни за Вашата цел¹, вярвам. Дата на рождение—17 апр(ил) 1866, в Лайпциг — от края на 1892 окт(омври) до юлий 1899.

Важни статии за Слав(ейков) — от Б. Пенев (Мисъл, XVI)² за лириката му, от Вл. Василев — в неговите ст(атии) в XVI и XVII год(ишина) за любовта и за смъртта³. Ако не знаете моята малка немска ст(атия)⁴, мога да Ви я пратя.

Обща оценка за таланта и значението му съм дал в предгов(ора) си към *Млади и стари*. Статията ми в сб(орник) Мисъл, кн. II⁵, както и писаното в посл(едно) време от Б. Ангелов (в „Пряпорец“ — за „Кърв(ава) песен“ и в „Съвр(еменна) м(исъл)“ за „На острова на блажените“)⁶ — вярвам, че знаете. По-обширни чужди статии няма, има пръснати бележки. Мога обаче да Ви пратя в ръкоп(ис) — на немски — една ст(атия) от Alfred Jensen (който е прев(ел) вече всички излезли песни от „Кърв(ава) п(есен)“ на шведски, — една ст(атия), дето прокарва паралел между „К(ървава) п(есен)“ и „Пан Тадеуш“. Тя ще влезе в юбилейния Сб(орник)⁷.

Пак най-много ще научите за Слав(ейков) от собствените негови статии, които ще намерите в последните год(ишнини) на Мисъл, а две-три — за Мицкевича, Гете, Пушкина, Петъфи — в IX год(ишнина)⁸.

Както писах и на г. Лазова⁹, обмислете сега ли да започнете лекциите, или да ги оставите за септ(ември), за да се създаде и поддържа по-голям интерес пред юбилейния ден. Ако освен Вас няма да чете никой друг, може би ще е по-добре да го отложите за тогава.

Аз бих могъл да дода за една до две лекции през тоя месец (на 13-ти или на 20-ти), ако мислите, че интересът на гражданите за такива работи не е сега вече отслабнал, както тук. Впрочем тук има толкова събрания, лекции и забавления, че може те да пречат повече от всичко друго.

София

4. V. 1912

С искрен поздрав

Д-р К. Кръстев

Госп(один) В. Ставрев

учител в гимназ(ията)

Варна

Пак Ви пиша набърже, между две пътувания. Записа получих отдавна, благодаря, а сега заварих писмото Ви с препис от Алековото¹⁰. Като се прибера сега, ще прегледам пак Крали Марко¹¹ и ще Ви го пратя с моите бележки да се уловите пък Вий, додето сте във ваканция. Изучаивайте поправките на Пенча — стига да сравните зетите от Женске песме¹² песни. Бълг(арска) реч върви много добре¹³. Четох Вашите бележки за моята книга¹⁴. Много „история“ и повече външна, а върху самата книга — малко. Трябвало е да подловите поне една от нишките в нея. Никога не се задоволявайте само с „обща бележки“, а винаги създавайте и един център, нещо съществено, поне един въпрос.

Имате ли гости — може ли да се доде за една лекция?

София, 15. VII. 917

С поздрав

Д-р К. Кр.

Господин Вас. Ставрев

(учит(ел) гимназ(ията)

Варна

Имах намерение да Ви пиша по-дълго писмо, но пак заминавам внезапно за Ниш, а не искам да отлагам след завръщането ми от там. Сравних 4—5 песни с оригинал(ния) текст. Имате и доста сполучливи поправки, но изобищо тенденцията Ви да лишите песните от всеки колорит на народна песен не одобрявам. По-добре е да съедините колорита с литературно приемливото и близкото, както прави Пенчо. Направих Ви някои поправки, колко(то) да набележа като как мисля аз да се поправя нар(одния) текст (който често е само неграмотно записване) и как да не се заличава „индивидуалността“ на народния певец.

Подчертаното с права линия особено ми харесва, а зачеркнатото с ~ (крива линия) трябва непременно да се махне. Подчерт(аното) с ~ (крива линия) не задоволява напълно. Наивното и повторенията недейте унищожават. Прегледаните песни отбележих в края с VV (знак). Дано успее утре да Ви пратя ръкописа. Но кой знае!

София, 27. VII. 917

Д-р К. Кр.

- ¹ Става дума за споменатите сказки за П. П. Славейков, които В. Ставрев урежда във Варна.
- ² Статията на Б. Пенев „Лирическите песни на Пенча Славейков“, Мисъл, 1907, кн. VII—VIII, с. 460—492.
- ³ Статиите на Вл. Василев „Живот в смъртта“, Мисъл, 1906, кн. VI—VII, с. 468—483 и „Мотиви из нашата любовна лирика“, сб. Мисъл, 1910, кн. I, с. 74—103.
- ⁴ „Малката немска статия“ В. Ставрев не е получавал. Тя е предназначена за публикуване в немския литературен печат, за да се ангажира европейската литературна общественост във връзка с предложението Нобеловата награда за 1912 г. да се даде на Пенчо Славейков.
- ⁵ Статията на д-р Кръстев „Ботйовски мотиви в поезията на П. П. Славейкова“, сб. Мисъл, 1910, кн. II, с. 113—133.
- ⁶ Статиите на Б. Ангелов „Една българска национална епопея“, в „Пряпорец“, бр. 35—38, 1912, и „С песни, с бръскалка и сепеница“, сп. Съвременна мисъл, кн. 9, 1911.
- ⁷ Споменатият юбилеен сборник за П. П. Славейков не излиза, понеже поетът починава преди юбилея, който е замислен за есента на 1912 г.
- ⁸ Статиите на Пенчо Славейков „Адам Мицкевич“ (Мисъл, 1899, кн. II), „Гетевите песни“ (Мисъл, 1899, кн. IX), „Потаената скръб на поета“ (Мисъл, 1899, кн. V), „Пушкин в България“ (Мисъл, 1899, кн. VI), „Една песен“ (Мисъл, 1899, кн. VIII—IX) и др.
- ⁹ Димитър Дим. Лазов — учител по философия и педагогика във Варна, общественик.
- ¹⁰ Споменатото писмо от Алеко Константинов не се намира в архива на В. Ставрев. Вероятно става дума за притежавано от В. Ставрев писмо на Алеко, чийто препис той изпраща на д-р Кръстев.
- ¹¹ Ръкописен сборник от песни за Крали Марко, който В. Ставрев е изпращал на д-р Кръстев за мнение. Сборникът не е публикуван.
- ¹² Става дума за сборника на Ст. Веркович „Женске песме“, който Пенчо Славейков е използвал за своите проучвания на южнославянския фолклор.
- ¹³ Сп. Българска реч.
- ¹⁴ Рецензията на В. Ставрев се отнася за книгата на д-р Кръстев „Хр. Ботйов, П. П. Славейков, Петко Тодоров, Пейо К. Яворов“, 1916.